

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ АНАТОМІЯ ЛЮДИНИ

1. Загальна інформація про навчальну дисципліну	
Повна назва навчальної дисципліни	Анатомія людини
Повна офіційна назва закладу вищої освіти	Сумський державний університет
Повна назва структурного підрозділу	Медичний інститут, кафедра морфології
Розробник	Бумейстер В. І., доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри морфології
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, НРК – 7 рівень; FQ-ЕНЕА – перший цикл; QF-LLL – 6 рівень
Семестр вивчення навчальної дисципліни	18 тижнів протягом 1-го семестру
Обсяг навчальної дисципліни	2,5 кредити ЄКТС 75 годин, з яких 54 години становить контактна робота з викладачем (18 годин лекцій, 36 годин практичних занять), 21 година самостійна робота
Мови викладання	Українською мовою
2. Місце навчальної дисципліни в освітній програмі	
Статус дисципліни	Обов'язкова навчальна дисципліна для спеціальності ²²⁹ «Громадське здоров'я» освітньої програми «Громадське здоров'я»
Передумови для вивчення дисципліни	Необхідні знання з: біології, хімії, фізики, математики, української мови за НРК – 2 рівень (базова середня освіта)
Додаткові умови	Цитологія, гістологія, ембріологія

Обмеження	Обмеження відсутні
3. Мета навчальної дисципліни	
Метою навчальної дисципліни є набуття студентами системи спеціальних знань у галузі морфології людини, систематичної та функціональної анатомії людини, а також досягнення сучасного рівня фундаментального та клінічного мислення.	
4. Зміст навчальної дисципліни	
<p style="text-align: center;">Семестр 1</p> <p style="text-align: center;">Модуль 1. Анатомія опорно-рухового апарата.</p> <p style="text-align: center;">Змістовий модуль 1. Система скелета.</p> <p>Тема 1.Вступ до анатомії. Загальний план будови організму.Анатомічна номенклатура. Осі та площини тіла.</p> <p>Предмет і задачі анатомії. Методи дослідження в анатомії. Основні сучасні напрями розвитку анатомії. Міжнародна анатомічна номенклатура. Анатомічні площини та осі тіла людини, їх характеристика, використання для опису кісток та їх частин. Кістка як орган. Класифікація кісток та їх розвиток в ембріогенезі.</p> <p>Тема 2.Будова кісток тулуба і кінцівок.</p> <p>Загальна характеристика хребтового стовпа. Загальний план будови хребців. Особливості будови шийних, грудних, поперекових хребців. Будова крижової та куприкової кісток. Груднина і ребра. Будова лопатки, ключиці та плечової кістки. Будова кісток передпліччя й кисті. Будова кульшової кістки та стегнової кістки, кістки гомілки та стопи. Вплив спорту, праці, соціальних факторів і екологічних чинників на будову кісток тулуба і кінцівок.</p> <p>Тема 3.Будова кісток черепа.</p> <p>Мозковий і лицевий відділи черепа. Будова кісток, що утворюють мозковий череп: лобової, потиличної, тім'яної, клиноподібної, решітчастої та скроневої кісток.Будова кісток, що утворюють лицевий череп: нижньої щелепи, верхньої щелепи, виличної, носової, піднебінної, слъозової, під'язикової кісток, лемішу, нижньої носової раковини. Череп в цілому. Вікові та статеві особливості будови черепа.</p> <p>Тема 4. Загальна артросиндесмологія. Основні суглоби тіла людини.</p> <p>Класифікація з'єднань кісток. Класифікація суглобів за будовою, формою суглобових поверхнь, функцією. Види рухів та їх аналіз. З'єднання кісток черепа. Скронево-нижньощелепний суглоб, атланта-потиличний суглоб. Вікові особливості з'єднань кісток черепа.З'єднання хребтового стовпа. Хребтовий стовпу цілому. Вікові та статеві особливості хребта в цілому. З'єднання грудної клітки. Грудна клітка в цілому. З'єднання кісток верхніх кінцівок.Плечовий</p>	

суглоб, ліктьовий суглоб, з'єднання кісток передпліччя, променево-зап'ястковий суглоб. З'єднання кісток нижніх кінцівок. Таз в цілому. Вікові, статеві, індивідуальні особливості таза. Кульшовий суглоб, колінний суглоб. З'єднання кісток гомілки, надп'яtkово-гомілковий суглоб. Вплив спорту, праці, соціальних факторів і екологічних чинників на систему скелета в цілому.

Змістовий модуль 2. Система м'язів.

Тема 5. М'язи, фасції та топографічні утворення спини, грудей, голови, шиї, черевної стінки.

М'яз як орган. Допоміжні апарати м'язів. Класифікація м'язів. М'язи та фасції спини, м'язи та фасції грудної клітки. Діафрагма. М'язи та фасції живота. Топографічні утворення передньої черевної стінки. М'язи та фасції голови. М'язи, фасції, топографія шиї.

Тема 6. М'язи, фасції та топографічні утворення верхніх і нижніх кінцівок.

М'язи пояса верхніх кінцівок. М'язи плеча, передпліччя та кисті. Топографія верхньої кінцівки. М'язи пояса нижньої кінцівки. М'язи стегна, гомілки та стопи. Топографія нижньої кінцівки. Механізми, що підтримують склепіння стопи. Аналіз основних положень і рухів тіла людини (стояння, ходіння, біг, стрибки). Відмінні риси будови опорно-рухового апарату людини, набуті у зв'язку з прямоходінням. Вікові, статеві та індивідуальні особливості скелетних м'язів. Вплив спорту, праці, соціальних факторів та екологічних чинників на будову скелетних м'язів, тулуба і кінцівок.

Модуль 2. Спланхнологія. Анатомія серцево-судинної системи, нервової системи та органів чуття.

Змістовий модуль 3. Спланхнологія. Анатомія серцево-судинної системи.

Тема 7. Вступ до спланхнології. Будова органів травної системи.

Класифікація внутрішніх органів. Залози: їх класифікація, загальні принципи будови, функції. Травна система: органи, функції. Топографія і будова органів ротової порожнини. Топографія і будова глотки, стравоходу, шлунку, тонкої кишки, товстої кишки, печінки, підшлункової залози. Очеревина. Черевна порожнина, її вміст. Очеревинна порожнина, її вміст. Варіанти відношення внутрішніх органів до очеревини. Похідні очеревини: брижі, чепці, зв'язки, їх будова та функції.

Тема 8. Будова органів дихальної системи.

Дихальна система: органи, функції. Верхні та нижні дихальні шляхи. Ніс, носова порожнина, приносіві пазухи. Гортань: топографія і будова гортані: Механізми голосоутворення. Вікові особливості гортані. Трахея та головні бронхи. Легені. Плевра. Топографія легень та плевральних мішків. Середостіння. Вікові особливості трахеї та головних бронхів, легень.

Тема 9. Анатомія сечо-статевого апарату. Промежина.

Сечова система: органи, функції. Нирки: топографія, зовнішня та

внутрішня будова. Кровопостачання нирки. Вікові особливості топографії та будови нирки. Сечовід: частини, топографія, будова стінки, функція. Сечовий міхур: форма, зовнішня будова, частини. Особливості топографії у чоловіків і жінок. Будова стінки сечового міхура. Жіночий сечівник. Будова органів чоловічої статеві системи. Внутрішні та зовнішні чоловічі статеві органи, вікові особливості їх будови. Будова органів жіночої статеві системи. Внутрішні та зовнішні жіночі статеві органи, вікові особливості їх будови. Промежина: визначення, топографія. Сечостатева діафрагма: межі, м'язи, фасції, статеві відмінності. Тазова діафрагма: межі, м'язи, фасції.

Тема 10. Анатомія серця.

Форма, положення серця. Зовнішня будова серця. Камери серця: їх будова. Клапани серця. Вікова анатомія серця. Велике коло і мале коло кровообігу. Будова стінки серця. Топографія серця. Кровопостачання та іннервація серця. Стимульний комплекс серця. Серцева сумка.

Тема 11. Функціональна анатомія артеріальної системи.

Судини великого кола кровообігу: топографія аорти, гілки дуги аорти. Плечоголовний стовбур, загальна сонна артерія, внутрішня сонна артерія, їх топографія, гілки та ділянки кровопостачання. Зовнішня сонна артерія: топографія, гілки та ділянки кровопостачання. Підключична та пахвова артерії: частини, топографія, гілки та ділянки кровопостачання. Артеріальне коло мозку. Артерії плеча, передпліччя, кисті. Грудна та черевна частини аорти: гілки та ділянки кровопостачання. Артерії таза і стегна. Спільна клубова артерія, внутрішня клубова артерія: топографія, гілки та ділянки кровопостачання. Артерії гомілки і стопи: топографія, гілки, ділянки кровопостачання.

Тема 12. Функціональна анатомія венозної та лімфатичної систем.

Анатомічна класифікація вен (присерцеві, магістральні, екстраорганні, інтраорганні). Вікові особливості вен. Верхня порожниста вена: корені, притоки, топографія. Внутрішня яремна вена: утворення, топографія, класифікація притоків. Внутрішньочерепні притоки, позачерепні притоки внутрішньої яремної вени. Зовнішня яремна вена: утворення, топографія, притоки. Передня яремна вена: утворення, топографія, притоки. Яремна венозна дуга: топографія, утворення. Плечо-головна вена: утворення (корені), топографія, притоки. Вени верхньої кінцівки: топографія, притоки, ділянки збору венозної крові. Непарна вена та півнепарна вени: утворення, топографія, класифікація притоків, ділянки збору венозної крові. Вени хребтового стовпа. Нижня порожниста вена: корені, топографія, класифікація притоків. Пристінкові та нутрощеві притоки нижньої порожнистої вени, ділянки збору венозної крові. Спільна клубова вена: корені, топографія. Внутрішня клубова вена: топографія, притоки. Вени нижньої кінцівки: класифікація. Поверхневі та глибокі вени нижньої кінцівки: їх характеристика, закономірності топографії та

будови. Система печінкової ворітної вени. Порто-кавальні та кава-кавальні анастомози. Кровообіг плода. Лімфатична система. Класифікація лімфатичних судин, їх топографія, будова, функції. Лімфатичні вузли: будова, топографія найбільших скупчень лімфатичних вузлів, ділянки збору та шляхи відтоку лімфи. Селезінка, тимус, кістковий мозок: топографія, особливості будови та функції.

Змістовий модуль 4. Нервова система. Органи чуття.

Тема 13. Загальна неврологія. Анатомія спинного мозку. Стовбур головного мозку. Мозочок.

Провідна роль нервової системи в організмі; її значення для інтеграції органів, систем органів в єдиний цілісний організм, у встановленні взаємозв'язків організму із зовнішнім середовищем. Класифікація нервової системи за топографічним та морфо-функціональним принципами. Загальний принцип будови нейрона. Морфологічна і функціональна класифікації нейронів. Рецептори, їх класифікація. Загальний план будови синапсів. Рефлекторні дуги. Сіра речовина ЦНС. Принципи просторової організації сірої речовини ЦНС. Нервові вузли. Біла речовина ЦНС. Нервові волокна, нервові пучки, корінці. Стадії розвитку нервової системи у філогенезі. Розвиток нервової системи в онтогенезі. Топографія спинного мозку, його межі. Зовнішня будова спинного мозку. Сегментарна будова спинного мозку. Внутрішня будова спинного мозку: центральний канал, сіра і біла речовина. Утворення стовбура спинномозкового нерва. Оболони спинного мозку. Вікові особливості будови спинного мозку. Загальний огляд головного мозку. Відділи головного мозку: великий мозок, мозочок, стовбур головного мозку. Класифікація відділів головного мозку за розвитком. Довгастий мозок, міст і мозочок, ромбоподібна ямка, IV шлуночок, середній мозок, проміжний мозок, III шлуночок: топографія, будова, функції.

Тема 14. Будова кінцевого мозку. Локалізація функцій у корі головного мозку. Провідні шляхи головного та спинного мозку.

Кінцевий мозок: півкулі великого мозку. Складові периферійного та центрального відділів нюхового мозку. Базальні ядра: топографія, частини, функції. Внутрішня капсула: частини, топографія провідних шляхів в кожній частині. Бічні шлуночки: частини, їх топографія, стінки, сполучення. Мозолисте тіло; частини, функція. Склепіння: частини, функція. Кора великого мозку: цито- та мієлоархітектоніка кори. Рельєф півкуль великого мозку: борозни і звивини. Морфологічні основи динамічної локалізації функцій у корі півкуль великого мозку. Вікові особливості будови відділів головного мозку. Оболони спинного і головного мозку. Утворення і шляхи циркуляції спинномозкової рідини.

Провідні шляхи – визначення. Морфо-функціональна класифікація провідних шляхів центральної нервової системи: асоціативні шляхи (короткі й довгі), комісуральні шляхи, проєкційні шляхи (висхідні та низхідні). Низхідні (еферентні) провідні шляхи: пірамідні, екстрапірамідні, кірково-мостові. Пірамідна рухова система (центри, провідні шляхи). Екстрапірамідна система (центри, провідні шляхи). Висхідні (аферентні) провідні шляхи: екстероцептивні, пропріоцептивні, інтероцептивні.

Тема 15. Периферійна нервова система. Анатомія черепних нервів.

Загальна характеристика черепних нервів. Спільні риси і відмінності у будові черепних і спинномозкових нервів. Класифікація черепних нервів за функцією та походженням. Загальний план будови рухових, чутливих і змішаних черепних нервів. V пара черепних нервів: її гілки, склад волокон, вихід з черепа, ділянки іннервації, зв'язки з вегетативними вузлами голови. Лицевий нерв та проміжний нерв: ядра, топографія, гілки, склад їх волокон, ділянки іннервації. Зв'язки гілок проміжного нерва з вегетативними вузлами голови. IX пара черепних нервів: ядра, вихід нерва із мозку, із черепа, гілки, склад їх волокон, ділянки іннервації, зв'язок із вегетативним вузлом голови. XI пара черепних нервів: ядра, вихід нерва з мозку, з черепа, ділянки іннервації. Блукаючий нерв: ядра, чутливі вузли, вихід нерва з мозку, з черепа, гілки, ділянки іннервації. Зв'язок з інтрамуральними парасимпатичними вузлами. Під'язиковий черепний нерв: ядра, вихід нерва з мозку, з черепа, ділянки іннервації.

Тема 16. Анатомія спинномозкових нервів. Вегетативна (автономна) нервова система.

Спинномозковий нерв: утворення, склад волокон, гілки; відповідність до сегментів спинного мозку. Задні гілки спинномозкових нервів: склад волокон, топографія, загальні закономірності іннервації. Задні гілки шийних, грудних, поперекових, крижових і куприкового нервів. Передні гілки спинномозкових нервів: склад волокон. Загальні закономірності утворення соматичних нервових сплетень. Шийне сплетення, короткі та довгі гілки плечового сплетення, поперекове та крижове сплетення: джерела утворення, топографія, гілки, ділянки іннервації. Загальні закономірності будови і функції автономної частини периферійної нервової системи. Морфологічні відмінності будови соматичної нервової системи і вегетативної нервової системи. Симпатична і парасимпатична частини вегетативної нервової системи: морфологічні, функціональні відмінності, об'єкти іннервації. Центри вегетативної нервової системи в головному і спинному мозку. Периферійний відділ вегетативної нервової системи: вегетативні вузли, нерви, вегетативні сплетення. Класифікація вегетативних вузлів, їх топографія, передвузлові і завузлові

нервові волокна. Парасимпатична частина вегетативної нервової системи. Симпатичний відділ автономної нервової системи.

Тема 17.Анатомія органів чуття.

Морфо-функціональна характеристика органів чуття. Периферійні сприймачі, провідники та кіркові центри аналізаторів, їх функціональна єдність. Очне яблуко. Будова оболонок очного яблука. Камери очного яблука. Склисте тіло, кристалик. Водяниста волога: місце утворення, шляхи відтоку. Акомодаційний апарат ока. Допоміжний апарат органа зору. II, III, IV та VI пари черепних нервів. Провідний шлях зорового аналізатора.Будова зовнішнього та середнього вуха. Барабанна порожнина. Слухові кісточки. Сполучення барабанної порожнини. Слухова труба. Будова внутрішнього вуха. VIII пара черепних нервів. Провідні шляхи слухового і вестибулярного аналізаторів. Будова шкіри. Молочна залоза. Орган нюху. I пара черепних нервів. Провідний шлях нюхового аналізатора.Орган смаку. Провідний шлях смакової чутливості.

Тема 18. Загальний огляд курсу анатомії людини.

Загальний огляд морфологічних особливостей організму людини як єдиного цілого у контексті впливу спорту, праці, соціальних факторів та екологічних чинників на його будову та функції.

Диференційований залік з анатомії людини

Тестування та практична перевірка знань з двох модулів

5. Очікувані результати навчання навчальної дисципліни

Після успішного вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти зможе:

PH1.	відтворювати знання будови та основних функцій органів і систем органів організму людини
PH2.	описувати та пояснювати особливості будови, розташування і взаємозв'язки між органами у різних ділянках тіла людини
PH3.	застосовувати знання топографії та будови органів і систем органів організму людини у практичній роботі, науковій та викладацькій діяльності
PH4.	аналізувати сучасну інформацію про особливості будови та функцій органів, систем органів та організму людини в цілому, робити аргументовані висновки, перевіряти відповідні гіпотези
PH5.	оцінювати та обґрунтовувати морфологічну основу фізіологічних процесів в організмі людини на підставі структурних критеріїв

РН6.	вдосконалювати власну систему знань анатомії людини та створювати нові ідеї у контексті широкого кола питань морфології
6. Роль навчальної дисципліни у досягненні програмних результатів	
Програмні результати, досягнення яких забезпечує навчальна дисципліна:	
ПРН 2	Критично осмислювати факти, аналізувати та узагальнювати інформацію у професійній сфері.
ПРН 7	Використовувати теорії та методи соціальних наук, сучасні методи статистики, наук про здоров'я для визначення впливу різних детермінант на здоров'я населення.
7. Види навчальних занять та навчальної діяльності	
7.1 Види навчальних занять	
<p>Видами навчальних занять при вивченні дисципліни є лекції (Л) та практичні заняття (ПЗ):</p> <p>Семестр 1. Модуль 1. Змістовий модуль 1. Тема 1. Л1. Вступ до анатомії. ПЗ1. Загальний план будови організму. Анатомічна номенклатура. Осі та площини тіла. Тема 2. Л2. Анатомія пасивної частини опорно-рухового апарату. ПЗ2. Будова кісток тулуба і кінцівок. Тема 3. ПЗ3. Будова кісток черепа. Тема 4. ПЗ4. Загальна артросиндесмологія. Основні суглоби тіла людини. Змістовий модуль 2. Тема 5. Л3. Функціональна анатомія м'язової системи. ПЗ5. М'язи, фасції та топографічні утворення спини, грудей, голови, шиї, черевної стінки. Тема 6. ПЗ6. М'язи, фасції та топографічні утворення верхніх і нижніх кінцівок. Модуль 2.</p>	

Змістовий модуль 3.

Тема 7.

Л4. Загальна спланхнологія. Анатомія травної та дихальної систем.

ПЗ7. Вступ до спланхнології. Будова органів травної системи

Тема 8.

ПЗ8. Будова органів дихальної системи

Тема 9.

Л5. Анатомія органів сечостатевого апарату та ендокринної системи.

ПЗ9. Анатомія сечо-статевого апарату. Промежина.

Тема 10.

Л6. Функціональна анатомія серцево-судинної системи.

ПЗ10. Анатомія серця.

Тема 11.

ПЗ11. Функціональна анатомія артеріальної системи.

Тема 12.

ПЗ12. Функціональна анатомія венозної та лімфатичної систем.

Змістовий модуль 4.

Тема 13.

Л7. Функціональна анатомія центральної нервової системи.

ПЗ13. Загальна неврологія. Анатомія спинного мозку. Стовбур головного мозку. Мозочок.

Тема 14.

ПЗ14. Будова кінцевого мозку. Локалізація функцій у корі головного мозку. Провідні шляхи головного та спинного мозку.

Тема 15.

Л8. Анатомія периферичної нервової системи.

ПЗ15. Периферійна нервова система. Анатомія черепних нервів.

Тема 16.

ПЗ16. Анатомія спинномозкових нервів. Вегетативна (автономна) нервова система.

Тема 17.

Л9. Загальна естезіологія. Анатомія органів чуття.

ПЗ17. Анатомія органів чуття.

Тема 18.

ПЗ18. Загальний огляд курсу анатомії людини.

7.2 Види навчальної діяльності

НД1. Аудиторна робота.

НД2. Препарування.

НД3. Контрольні роботи.

НД4. Графічні роботи.
НД5. Реферати.
НД6. Мультимедійні презентації.

8. Методивикладання, навчання

МН1. Інтерактивні лекції.
МН2. Практичні заняття.
МН3. Модульне навчання.
МН4. Практично-орієнтоване навчання.

Лекції надають студентам теоретичні матеріали з анатомії людини, що є основою самостійного навчання здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Громадське здоров'я» (РН1). Практичні заняття є основним методом викладання анатомії людини, що дає студентам можливість безпосереднього вивчення анатомії людини на натуральних об'єктах та муляжах (РН1-РН6). Модульне навчання сприяє інтеграції знань, умінь та навичок, набутих студентами при вивченні окремих модулів та змістових модулів (РН1-РН6). Практично-орієнтоване навчання передбачає можливість застосування студентами отриманих знань з анатомії людини та набутих навичок роботи з натуральними об'єктами та муляжами у професійній діяльності (РН1-РН6). Під час виконання графічних робіт, підготовки рефератів та мультимедійних презентацій, студенти розвиватимуть навички самостійного навчання, критичного мислення, аналізу та синтезу.

9. Методи та критерії оцінювання

9.1. Критерії оцінювання

Сукупність знань, умінь та навичок, набутих здобувачем вищої освіти у процесі навчання з кожної теми навчальної дисципліни оцінюється за національними критеріями:

- 5 (відмінно) – студент демонструє глибокі та всебічні знання теми, логічно мислить і будує свою відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок;
- 4 (добре) – студент демонструє знання основних теоретичних аспектів теми, дає аргументовану відповідь; добре володіє практичними навичками, але припускається певних неточностей при відповіді або при виконанні практичних навичок;
- 3 (задовільно) – студент в основному опанував теоретичний матеріал теми, але відповідає переважно неаргументовано, часто втрачає логічну послідовність відповіді, плутає поняття, невпевнено відповідає на

<p>додаткові запитання, припускається помилок при виконанні практичних навичок;</p> <ul style="list-style-type: none"> – 2 (незадовільно) – студент не може логічно відтворити навчальний матеріал теми, дає фрагментарну відповідь, не знає основних понять, демонструє відсутність практичних навичок. <p>Оцінка, отримана студентом за національними критеріями переводиться у відповідні бали за шкалою ЄКТС.</p> <p>Поточна успішність:</p> <ul style="list-style-type: none"> 170-200 балів – відмінно 140-169 балів – добре 120-139 балів – задовільно <120 балів – незадовільно <p>Іспит:</p> <ul style="list-style-type: none"> 80 балів – відмінно 64 бали – добре 48 балів – задовільно <48 балів – незадовільно 	
<p>9.2. Методи поточного формативного оцінювання</p>	
<p>За дисципліною передбачені такі методи поточного формативного оцінювання:</p> <ul style="list-style-type: none"> – опитування; – тестування; – практична перевірка; – перевірка письмових завдань. 	
<p>9.3. Методи підсумкового сумативного оцінювання</p>	
<p>Оцінювання протягом семестру проводиться методом підсумкового модульного контролю у формі тестування, опитування та практичної перевірки.</p> <p>Формою підсумкового контролю є диференційований залік, що проводиться у формі тестування, опитування та практичної перевірки. Студент допускається до диференційованого заліку за умови поточного рейтингу не менше 120 балів. Для отримання загальної позитивної оцінки з дисципліни оцінка за диференційованим заліком має бути не менше ніж 48 балів.</p>	
<p>10. Ресурсне забезпечення навчальної дисципліни</p>	
<p>10.1. Засоби навчання</p>	<p>ЗН1. Фізичне тіло людини. ЗН2. Макропрепарати органів та органокомплексів. ЗН3. Муляжі органів та частин тіла людини. ЗН4. Комп'ютерні засоби навчання анатомії.</p>

	<p>ЗН5. Зображення органів та частин тіла людини, отримані методами біомедичної візуалізації.</p> <p>ЗН6. Навчальні таблиці.</p>
<p>10.2. Інформаційне та навчально-методичне забезпечення</p>	<p>Основна література:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Анатомія людини. В 3-х томах. Том 1 / Під ред. В.Г. Ковешнікова. Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2005. 328 с. 2. Анатомія людини. В 3-х томах. Том 2 / Під ред. В.Г. Ковешнікова. Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2007. 260 с. 3. Анатомія людини. В 3-х томах. Том 3 / Під ред. В.Г. Ковешнікова. Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2008. 400 с. 4. Анатомія людини. У 3-х томах. Том 1 / А.С. Головацький, В.Г. Черкасов, М.Р. Сапін та ін. Вінниця: Нова книга, 2015. 368 с. 5. Анатомія людини. У 3-х томах. Том 2 / А.С. Головацький, В.Г. Черкасов, М.Р. Сапін та ін. Вінниця: Нова книга, 2015. 456 с. 6. Анатомія людини. У 3-х томах. Том 3 / А.С. Головацький, В.Г. Черкасов, М.Р. Сапін та ін. Вінниця: Нова книга, 2015. 376 с. 7. Синельников Р. Д., Синельников Я. Р. Атлас анатомии человека: Учеб. пособие в 4-х томах. Том 1. М.: Медицина, 1996. 344 с. 8. Синельников Р. Д., Синельников Я. Р. Атлас анатомии человека: Учеб. пособие в 4-х томах. Том 2. М.: Медицина, 1996. 264 с. 9. Синельников Р. Д., Синельников Я. Р. Атлас анатомии человека: Учеб. пособие в 4-х томах. Том 3. М.: Медицина, 1996. 232 с. 10. Синельников Р. Д., Синельников Я. Р. Атлас анатомии человека: Учеб. пособие в 4-х томах. Том 4. М.: Медицина, 1996. 320 с. 11. Sobotta. Атлас анатомії людини. У 2-х томах. Том 1 / за ред. Р. Путца, Р. Пабста. Київ: «Український медичний вісник», 2009. 416 с. 12. Sobotta. Атлас анатомії людини. У 2-х томах. Том 2 / за ред. Р. Путца, Р. Пабста. Київ: «Український медичний вісник», 2009. 398 с.

13. Неттер Ф. Атлас анатомії людини / Під ред. проф. Ю.Б. Чайковського. Львів: Наутилус, 2004. 592 с.

Допоміжна література:

1. Громадське здоров'я: Навчальний посібник / За редакцією проф. В.З. Сікори. Суми: Вид-во СумДУ, 2017. 34 с.
2. Опорно-руховий апарат: навчальний посібник / В.Г. Ковешніков, В.З. Сікора, В.С. Пікалюк та ін.; за заг. ред. проф. В.З. Сікори. Суми: Вид-во СумДУ, 2010. 154 с.
3. Спланхнологія. Серцево-судинна система: навчальний посібник / В.Г. Ковешніков, В.З. Сікора, В.С. Пікалюк та ін.; за заг. ред. проф. В.З. Сікори. Суми: Вид-во СумДУ, 2010. 134 с.
4. Нервова система. Органи чуття: навчальний посібник / За ред. проф. В.З. Сікори. Суми: Вид-во СумДУ, 2008. 124 с.
5. Черкасов В.Г. Анатомія людини: навч. посіб. для студ. вищ. мед. навч. закл. IV р. акр. / В.Г. Черкасов, С.Ю. Кравчук. Вінниця: Нова книга, 2011. 640 с.
6. Анатомія людини з клінічним аспектом / Я.І. Федонюк, В.Г. Ковешніков, В.С. Пікалюк та ін. Тернопіль: Богдан, 2009. 920 с.
7. Міжнародна анатомічна номенклатура. Український стандарт: навчальний посібник для вузів / Відп. ред. І.І. Бобрик, В.Г. Ковешніков. Київ: Здоров'я, 2001. 328 с.
8. Анатомія человека. В 2-х томах. Том 1 / Под ред. М.Р. Сапина. М.: Медицина, 2001. 640 с.
9. Анатомія человека. В 2-х томах. Том 2 / Под ред. М.Р. Сапина. М.: Медицина, 2001. 640 с.
10. Свиридов О.І. Анатомія людини / О.І. Свиридов. Київ: Вища школа, 2000. 399 с.
11. Привес М.Г., Лысенков Н.К., Бушкович В.И. Анатомія человека / Под ред. М.Г. Привеса. М.: Медицина, 1985. 672 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті та періодичні видання:

<http://anatomia.org.ua/>

https://www.gfmer.ch/Medical_journals/Anatomy_histology.htm

<http://kaos.bsmu.edu.ua/>

<https://womab.com.ua/ua/>

<http://www.morphology.dp.ua/>

<https://www.avensonline.org/>

<https://onlinelibrary.wiley.com/journal/14697580>
<https://www.journals.elsevier.com/annals-of-anatomy>
<https://acbjournal.org/index.php?body=about>
<https://www.hindawi.com/journals/ari/contents/>
<https://www.pulsus.com/international-journal-anatomical-variations.html>
<http://www.intjmorphol.com/international-journal-of-morphology/>
<http://ispub.com/IJHA>

Література англійською мовою.

1. Peripheral Nervous System: study guide / V.I. Bumeister, O.S. Yarmolenko, L.G. Sulim et al. Sumy: Sumy State University, 2019. 183 p.
2. Central nervous system. Sense organs: study guide / V.I. Bumeister, O.S. Yarmolenko, O.O. Prykhodko et al. Sumy: Sumy State University, 2017. 172 p.
3. Splanchnology Cardiovascular and Immune Systems: study guide / V.I. Bumeister, L.G. Sulim, O.O. Prykhodko, O.S. Yarmolenko. Sumy: Sumy State University, 2016. 253 p.
4. Supporting and Locomotor Apparatus: study guide / V.I. Bumeister, L.G. Sulim, O.O. Prykhodko et al. Sumy: Sumy State University, 2015. 134 p.
5. Drak, R. L. Gray's Anatomy for Students: 3-rd ed. / R.L. Drak, A.W. Vogl, A.W. Mitchel. Philadelphia: Churchill Livingstone Elsevier, 2015. 1161 p.
6. Netter, F. H. Atlas of Human Anatomy/ F. H. Netter. 6-th ed. Philadelphia : Saunders Elsevier, 2014. 578 p.
7. Human anatomy: In three volumes. Volume 1 / edited by V.G. Koveshnikov. Lugansk: Virtualnaya realnost, 2006.328 p.
8. Human anatomy: In three volumes. Volume 2 / edited by V.G. Koveshnikov. Lugansk: Virtualnaya realnost, 2008.248 p.
9. Human anatomy: In three volumes. Volume 3 / edited by V.G. Koveshnikov. Lugansk: Virtualnaya realnost, 2009.384 p.
10. Sobotta. Atlas of Human Anatomy. In two volumes. Volume 1 / ed. R. Putz, R. Pubst. Munich: Urban&Fisher, 2006. 419 p.
11. Sobotta. Atlas of Human Anatomy. In two volumes. Volume 2 / ed. R. Putz, R. Pubst. Munich: Urban&Fisher, 2006. 399 p.
12. Sapin M.R. Textbook of human anatomy: For medical students. In 2 volumes. Volume 1 / M.R. Sapin, L.L. Kolesnikov, D.B. Nikitjuk. Moscow: New Wave Publisher

	<p>Ltd, 2005. 416 p.</p> <p>13. Sapin M.R. Textbook of human anatomy: For medical students. In 2 volumes. Volume 2 / M.R. Sapin, L.L. Kolesnikov, D.B. Nikitjuk. Moscow: New Wave Publisher Ltd, 2005. 480 p.</p>
--	---

